Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der. 2019; (Prof. Dr. Fuat Sezgin Özel Sayısı): 63-74
- Gazetecilik / Araştırma -

Rus Medyasının Sahiplik Yapısı

Erkam TEMİR*
Bünyamin AYHAN**

ÖZ

Haber ve iktidar ilişkisi tarihsel bir olgudur. İktidarlar bilginin üretiminden, dağıtımına ve istenmeyen bilgilerin kontrolüne kadar her alanda denetim ve gözetleme ile ilgilenirler. Bilgi üretimi, dağıtımı ve arzu edilmeyen bilgilerin engellemesi ile ilgili süreçler ise ancak medya ile mümkün olabilmektedir. Nitekim günümüzde toplumsal süreçlerin inşası başta olmak üzere, haber ve bilgi merkezli ilişkiler medya ile sağlanmaktadır. Bu nedenle ülkelerin iktidar örgütlenmesi ile medya yapılanması arasında paralel bir ilişki bulunmaktadır. Devletler medya yayıncılığının düzenlenmesi ve denetlenmesi ile doğrudan ilgilenmektedir. Oysa demokrasilerde siyasi meşruiyetin kaynağı vatandaşlara ve onların tercihlerine dayanır. Vatandaşların çoğu ise siyasi tercihlerini medyadan aldıkları bilgiler ile şekillendirirler. Medyanın kamuoyu etkileme özelliği, yönetimi, dönüştürme ve şekillendirme kapasitesine dönüşebilmektedir. Böylelikle medya sahipliği yapısı ve medya sahipliği araştırmaları hegemonya, devlet, demokrasi gibi kavramlar açısından önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Keza demokratik olmayan birçok ülkede medya sahipliğinin ve medya kontrolünün iktidarın elinde birleşmesi tesadüf değildir. Diğer taraftan iktidarın sürekliliğini sağlama ve kendini ifade etmesi açısından da medya bir zorunluluk oluşturmaktadır. Bu açıdan günümüzde medya ve iktidar simbiyotik bir ilişki içermektedir. Çalışmada Rusya'nın mevcut medya sahipliği yapısı ele alınmıştır. Öncelikle Rus medyasının sahiplik açısından tarihsel süreci irdelenmiş, sonrasında ise tiraj, reyting ve dinlenme oranına göre en büyük on gazete (İzvestiya, Kommersant,Vedomosti, Rossiyskaya Gazete, Novaya Gazeta, Komsomolskaya Pravda, Moskovskiy Komsomolets, Parlamentskaya Gazeta, Argumentı i Faktı ve Argumentı Nedeli), televizyon (Rossiya 1, Pervıy Kanal, NTV, Pyatıy Kanal, TNT, REN TV, STS, Domaşniy, TV Tsentr ve TV-3) ve radyo kanalı (Avtoradio, Evropa Plyus, Retro FM, Russkoye Radio, Vesti FM, Dorojnoye Radio, Eho Moskvı, Radio Şanson, Radio Energy ve Radio Daça) medya sahipliği açısından değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Medya sahipliği yapısının tek merkezli bir görünüm sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Rus medyası kronizm ve nepotizm karışımı bir yaklaşımla yönetilmektedir. Sancılı bir demokratikleşme sürecinin ve kronik bir katı otorite hevesinin izlerini taşıyan medya sistemi "Post-Sovyet Rusya Kuramı" olarak tanımlanmıştır.

Anahtar Kelimler: Rusya**,** medya sistemleri**,** medya sahipliği, gazete, televizyon, radyo, Post-Sovyet Rusya Kuramı

Ownership Structure of Russian Media

ABSTRACT

The relationship between news and power is a historical phenomenon. Governments are concerned with supervision and surveillance in all areas, from the production of information to the distribution and control of unwanted information. These processes (generating information, disseminating information and blocking undesirable information) can only be possible with media. Today, news and information-centered relations, especially the construction of social processes, are provided by the media. For this reason, there is a parallel relationship between the power organization of the countries and the media structure. Governments are directly involved in the management of media broadcasting. However, the source of political legitimacy in democracies is based on citizens and their preferences. But most of the citizens shape their political preferences with the information that they receive from the media. The media's ability to influence ideas is transformed into the capacity to shape management. Thus, media ownership structures and media ownership researches are important factors in terms of concepts such as hegemony, state and democracy. Likewise, it is not a coincidence that in many non-democratic countries media ownership and media control are united in the hands of governments.On the other hand, media is a necessity in terms of maintaining power and expressing itself. In this respect, today's media and power involve a symbiotic relationship. In this study, the current media ownership structure of Russia is discussed. Firstly, the historical process of Russian media in terms of ownership has been examined and then the top ten newspapers (Izvestiya, Kommersant,Vedomosti, Rossiyskaya Gazete, Novaya Gazeta, Komsomolskaya Pravda, Moskovskiy Komsomolets, Parlamentskaya Gazeta, Argumentı i Fakti and Argumenti Nedeli), television (Rossiya 1, Perviy Kanal, NTV, Pyatiy Kanal, TNT, REN TV, STS, Domashniy, TV Tsentr and TV-3) and radio channels (Avtoradio, Evropa Plyus, Retro FM, Russkoe Radio, Vesti FM, Dorojnoe Radio, Eho Moskvi, Radio Shanson, Radio Energy and Radio Dacha) according to the rate of circulation, rating and recreation have been evaluated in terms of media ownership. As a result, it is determined that the media ownership structure has a single centered appearance. The Russian media is managed by a mix of chronism and nepotism. The media system, characterized by a painful democratization process and the pursuit of a chronic rigid authority, has been defined as "Post-Soviet Russian Theory".

Keywords: Russia, media systems, media ownership, newspapers, television, radio, Post-Soviet Russian Theory

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, orcid no: 0000-0002-4387-2728, erkamtemir@gmail.com
** Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, orcid no: 0000-0003-0476-8394, bayhan@selcuk.edu.tr
Makalenin Gönderim Tarihi: 08.05.2019; Makalenin Kabul Tarihi: 15.05.2019

Giriş

Literatür, alternatif bilgi kaynaklarına erişimin demokrasilerde zorunlu olduğunu söylemektedir. Bu nedenle demokratik ülkelerde teorik olarak medya sahipliğinin merkezi olmaması ve çoğulcu bir yapıya sahip olması beklenmektedir. Ancak farklı ülkelerde, yönetimlerin otoriter veya demokratik olmasına bakmaksızın medya az veya çok devlet kontrolünün bir nesnesi olarak ortaya çıkmaktadır (Domingues-da-Silva vd., 2015; 65-84). Teoride liberal sistemlerde serbest pazar ekonomisi gereği medyaya devlet müdahalesinin en alt seviyede olması, otoriter rejimlerde ise medya üzerinde mutlak bir egemenlik söz konusu olması gerekmektedir. "Demokratik bir sistemde kamuyu ilgilendiren bütün olayların açık bir şekilde cereyan etmesi ve kamuyla ilgili kararların açıkça tartışılması şarttır" (Işık, 2005; 115-116). Diğer sistemlerde ise devletin sınırlarını belirlediği bir alan söz konusudur.

Eleştirel bakış açısı ile Althusser; medyayı, din, eğitim, aile, hukuk, siyaset, kültür ve sendikalar ile birlikte devletin ideolojik aygıtı olarak tanımlamaktadır (1978; 33-34). Foucault ise iktidarların bilgi üretmeden, bu bilgileri dağıtmadan ve arzu edilmeyen bilgileri engellemeden gerçekleşemeyeceğini söylemektedir (1980; 131). Bilgi üretimi, dağıtımı ve arzu edilmeyen bilgilerin engellenmesi ise günümüzde ancak medya ile mümkün olabilmektedir. Hatta "Bir medya sistemine erişiminiz, sahipliğiniz ve kontrolünüz yoksa, aslında siz gerçekten yoksunuz" denmektir (Campbell vd., 2011; 108). Bu nedenle çoğu ülkede devletler medya yayıncılığının yönetimi ile doğrudan doğruya ilgilenmektedir (Giddens, 2012; 659). Böylelikle medya sahipliği yapısı ve medya sahipliği araştırmaları hegemonya, devlet, demokrasi gibi kavramlar açısından önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Medya sistemlerinin analizlerinde genel hatlarıyla üç farklı odak noktası bulunmaktadır. Bunlardan ilki medyanın üretimi, dolaşımı ve bu süreçleri etkileyen faktörleri incelemek ile ilgilenmektedir. İkincisi siyaset biliminin içerisinden üretilen bir yaklaşımdır ve bilhassa ulus devletlerde medya ve siyaset arasındaki ilişkileri ele almaktadır. Üçüncüsü heterojen kültür çalışmalarından elde edilmiştir ve yoğunlukla anlam üretme süreçlerine, kültürel anlamların ve değerlerin oluşumuna, medya tüketimine ve kullanımına odaklanmaktadır (Hardy, 2010; 8). Medya sahipliği çalışmalarını genelde ikinci yaklaşım çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

Bu çalışmada Rusya'da medya sahiplik yapısının mevcut durumu ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Medya sahipliği konusu iletişim bilimlerinde önemli bir yer tutmakla birlikte, siyaset bilimi, kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler gibi interdisipliner alanlar için de önem taşıdığı düşünülmektedir. Böylelikle çalışmanın ilgili alanlara da faydalı olacağı umulmaktadır. Klasik Sovyet medya sisteminin üzerinde şekillenen yapı, birçok özelliği ile eski sisteme intibak etmekte diğer taraftan kısmen liberal sistemin de özelliklerini taşımaktadır. Hibrit bir sistemin geliştiği toplumsal yapıda medya sahipliği de piyasa ile devlet arasında gidip gelmektedir.

Rusya'nın medya sahipliği yapısının araştırılması, geçmiş, bugün ve gelecek arasında bir bağ kurmaktır. Çünkü 1990 yılına kadar Sovyet medya sistemi içerisinde yer alan yapı, Sovyetlerin dağılmasıyla ile birlikte Post-Sovyet medya sisteminin de öncülüğünü yapmıştır. Özellikle Sovyet sisteminin kültürel ağırlığını sürdüren Rusya, 1991 yılında kurulan Bağımsız Devletler Topluluğuna (BDT) yaptığı önderlik ile oluşturulan siyasal yapıda hâkimiyet alanlarını sürdürme gayretindedir. Bu nokta da hem içeride hem de dışarıda medya unsurlarından faydalanılmaktadır. Dışarıda iletişim sistemlerine uydu ve bilgi teknolojisiyle destek sağlama, dil ve içerik desteği, içeride ise yeni toplumsal şartlara kamuoyunun hazırlanması ve siyasal yapının sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Rus medya sahiplik yapısının ortaya konması aynı zamanda liberal sistemin sınırlarının çizilmesine katkı sağlamaktadır.

Çalışmanın kapsamı ulusal yayın organları ile sınırlı tutulmuştur. Yerel radyo, televizyon ve gazeteler değerlendirilmemiştir. Örneklem reyting, dinlenme oranları ve tirajlarına göre ilk on sırada yer alan televizyon kanalları, radyo kanalları ve gazeteler olarak belirlenmiştir. Çalışmada ilgili yayın organlarının sahiplik yapıları ortaya konulmuş ve bu verilerden hareketle Rus medyasının genel durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Medya Sistemleri ve Medya Sahipliği

Tüm kısa ve anlaşılır tanımlamalarına rağmen medya, sorun oluşturan belirsiz bir kavramdır. "Kültürler arası geniş bir perspektiften bakıldığında, medya, coğrafi ve / veya zamansal bariyeri aşmak için iletişimin

mekanik amplifikasyonu anlamına gelir." Antropolojik olarak medya tanımı medya çalışmaları, medya ile kamuya ulaşma, medya ile veri toplama, medya ile öğretim ve uygulamalı medya ile ilgidir (Eiselein ve Topper, 1976; 114). Toplumsal bir ürün olarak ele alınıldığında medya içinden çıktığı toplumu yansıtmaktadır (Tokgöz, 1994; 94).

Medya günümüz siyasetinde merkezi bir rol oynamaktadır. Eski dönemlere nazaran kamuoyu medya sayesinde daha da güçlenmektedir. Ayrıca kamuoyunun medya aracılığı ile oldukça etkin bir şekilde manipüle edilebiliyor olması tüm çevrelerin medya üzerindeki baskı kurma arzularını artırmaktadır (Hobsbawm, 2008; 113-179). Diğer taraftan medya gerçekleri yansıtmamakta tam tersine onları şekillendirebilmektedir (Giddens, 2010; 44). Toplumlar sosyal hayatlarında siyasetten ekonomiye birçok konuda meydana gelen gelişmeleri medyadan öğrenmekte veya öğrendiklerini sanmaktadırlar oysa "Medya, hükümetlerinin başı çektiği propagandayı izler" (Herman, 2004; 9-100). Medya hükümet sistemleri ile bağlantılı şekilde analiz edilmekte ve hükümetlerin çizdiği yapının içinde medyanın yer alacağı temel bir işlev olarak tartışılmaktadır.

Siebert, Peterson ve Schramm 1956 yılında yayınladıkları *Dört Basın Kuramı* adlı eser ile medya sistemlerini kategorilendirmiş ve bu sistemleri dört başlık altında incelemiştir. Bunlar; Otoriter Kuram, Sovyet-Komünist Kuram, Liberal Kuram ve Sosyal Sorumluluk Kuramı olarak tanımlanmakta (Siebert vd., 1956) ve literatürde yeni bir bakış açısının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Mcquail, 2010; 150).

Bu kuramlar şu şekilde özetlenebilir (Firdaus, 2012; 6-9):

Otoriter kuram: medyanın hükümete (devlete) itaat ettiği ve devletin medyayı kontrol ettiği bir sistemi ifade etmektedir. Devlet kontrolü belirli ideolojik veya politik konuları kapsayacak şekilde orta düzeyde bir kontrol olabileceği gibi her şeyi kapsayacak bir biçimde de ortaya çıkabilmektedir. Medya, iktidarı zayıflatma ihtimali olan hiçbir içeriği yayınlayamaz. Medya üzerindeki kontrol mevzuat veya lisans izni verme gibi unsurlar üzerinden yürütülebileceği gibi kontrol için şiddet bile kullanılabilmektedir. Medya monolitik bir yapıya sahiptir. Sadece iktidarın ideoloji ve görüşünü iletmektedir. Medya "diktatörün, iktidar partisinin veya güçlü özel bireylerin otokratik siyasi sistemine aittir." Söz konusu güçler kamu için neyin uygun olduğuna tek taraflı karar verirler. Otoriter medya sistemleri yalnızca otoriter rejimlerde değil nispeten demokratik toplumlarda da var olabilmektedir.

Sovyet komünist kuram: aslında otoriter kuramın sistematik bir şekilde uygulanışının normatif bir kavramsallaştırılmasından ibarettir. Aradaki tek fark sadece iktidarın değil halkın da çıkarlarının kurama dâhil edilmesidir. Bu kuramda medya bilhassa ideolojik konularda devlet kontrolü altındadır. Medya devletin uzantısıdır ve hükümet propagandasını yaymak, komünist ideolojiyi benimsetmek ve devlet politikasının uygulanmasına yardımcı olmak gibi işlevleri üstlenir. Ancak devlet ideolojisinin kısıtlılıkları içerisinde "sosyal ve ekonomik konularda eğitmek ve kamuoyu görüş ve şikâyetlerinin iletişimine yardımcı olmak" gibi işlevleri de vardır.

Liberal kuram: "Herhangi birinin sansür korkusu ya da lisans kısıtlamaları olmaksızın istediği herhangi bir şeyi yayınlama" hakkını savunan bir kuramdır. Kuram tamamen özgürlükçü bir yaklaşım sergilemektedir. Medya üzerinde bir devlet kontrolü olmadığı gibi devlet medyanın kendine saldırmasına bile göz yummaktadır. Temel felsefesi şayet tüm fikirler özgür bir şekilde ortaya konulursa "iyi" fikirlerin "kötü" fikirleri yeneceğidir. Toplum istediği şeyi okuyup okumamakta, izleyip izlememekte ve bunlara inanıp inanmakta özgür olduğu gibi fikirlerini özgürce ifade etmekte de özgürdür.

Sosyal sorumluluk kuramı: Liberal kuramın vaat ettiği faydaları sunmadığı gibi elitist bir sınıfın yükselmesine sebep olduğu ve şüpheli içerikler ürettiği eleştirisini getirir. Kuram bireysel olarak toplumun üyelerine vurgu yaparak çoğulculuğu ve çeşitliliği teşvik eder. Medyanın ifade özgürlüğünden çok toplumsal ilerleme, bilgilendirme ve eğitme işlevleri olması gerektiğine vurgu yapar. Medyaya ahlaki yükümlülükler yükler. Medya ister devlet ister özel sektör sahipliğinde olsun "insanlara gerçekten hizmet ettiğinden emin olmalıdır" düşüncesini temeline alır.

İlerleyen dönemlerde medya sistemleri SSBC veya ABD ile benzer olmayan ülkeler için daha geniş kuramlar da üretilmiştir. 1981 yılında Hachten yeni bir uyarlama yaparak liberal ve sosyal sorumluluk kuramlarını birleştirerek bu yeni kurama "batı kuramı" ismini vermiştir. Birkaç yıl sonra McQuail otoriter kuram ve sosyal sorumluluk kuramı ifadelerini muhafaza etmiş liberal kuramı "özgür basın kuramı" olarak adlandırmış ve Sovyet-komünist kuramı, Sovyet kuramı olarak kısaltmıştır. Bunlara ek olarak kamusal

etkileşime önem veren "demokratik katılım" kuramını (Firdaus, 2012; 6-8) ayrıca tüm bu liberal ve Marksist kuramların yanı sıra azgelişmişlikten ve sömürgecilikten geçmekte olan toplumların altyapı, finans ve beceri gibi kimi unsurlardan yoksun olduğu gerekçesine dayanan "gelişim kuramı"nı ortaya koymuştur (Mcquail, 2010; 151).

"Kamu yararı" veya diğer ismiyle Pigou teorisyenleri ise medyanın devlet kontrolü altında hatta devlet tekeli altında olması gerektiğini savunmaktadırlar. Buna göre bilginin herkese ulaşması kamu yararınadır ve devlet eliyle herkese ücretsiz ulaştırılmalıdır (Djankov vd., 2003; 342). Fakat genel olarak medyanın siyasal ve kültürel alandaki çoğulculuğu sürdürme rolü demokratik ülkelerde uzun bir süredir kabul görmüş hatta medya sahipliğinin birkaç elde yoğunlaşmasını önlemek için çoğu ülkede hukuki düzenlemeler yapılmıştır (Doyle, 2000, s. 1). Otoriter yönetimler ise kitle iletişim araçları üzerinde sansür uygulamaya ve onları kontrol etmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle gerek kuramcılar gerek uygulamacılar demokrasilerin sağlıklı olabilmesinin ancak özgür bir basına sahip olmakla mümkün olabileceğini ifade etmekte ve medyaya yönelik politikalar oluşturulurken "demokratik kaygılar"ın esas alınması gerektiğini ifade etmektedirler. Böylelikle "demokratik dağılım ilkesi" olarak adlandırılan ilke medya üzerindeki kontrollerin ve medya sahipliğinin azami şekilde dağıtılması gerektiğini savunmaktadır (Baker, 2006; 5-9). Medya'nın kontrolü ve medya sahipliği sorunları demokrasinin kalitesi için son derece önemli konulardır (Koch-Baumgarten ve Voltmer, 2010; xvii).

2. Sovyet ve Post-Sovyet Rusya'da Medya

Rusya'da Sovyet döneminden bu yana medya iktidarın propaganda aracı olarak görülmektedir. Keza SSCB'den beri Rusya'nın en büyük gazetelerinden olan ve kelime manası "haber" olan *İzvestiya* ve kelime manası "gerçek" olan *Pravda* gazeteleri ile ilgili "Pravda'da İzvestiya, İzvestiya'da Pravda yok" sözü söylenegelmektedir (Şerel, 2013; 200). Sovyetlerde tüm medya onu finanse ve kontrol eden Komünist Parti'nin inisiyatifi altındadır. Medya'nın fonksiyonu ideolojinin yukarıdan dikte edildiği şekilde aktarılmasından ibarettir (Arutunyan, 2009; 30).

1930'lu yıllarda SSCB'de, 1800'ü bölgesel kolhoz dergisi ve 3050'si fabrika gazetesi olmak üzere basımı yapılan toplam 38 milyon tiraja sahip 6680 gazete bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca 300 bin civarında duvar gazetesi ve teksirle çoğaltılan 2000 sovhoz dergisi olduğu tahmin edilmektedir (Jaryc, 1933; 103-106). Her ikisi de Moskova'daki merkezi stüdyodan yayın yapan, "Birinci Kanal" ve "İkinci Kanal olarak adlandırılan iki ulusal televizyon kanalının yanı sıra sınırlı yayın programlarına sahip yerel televizyon ve radyo kanalları da mevcuttur (Mickiewicz, 1990; 5).

Sovyetlerin kurucusu Lenin, basın özgürlüğünün burjuvazi açısından "kapitalistlerin gazeteleri kontrol etme" özgürlüğü olarak anlaşıldığını ifade etmiştir. Ona göre komünist rejimde basın özgürlüğü ise "basının kapitalist baskıdan kurtuluşu" olarak tanımlanmıştır (Lenin, 1932). Uygulamada ise medya SSCB'de 70 yılı aşkın bir süre Komünist Parti'nin resmi propaganda ve sansür aracı olarak hizmet etmiştir (Landtsheer, 2014; 241). Bu nedenle Sovyet medyasının komünist devrim aracı olma dışında başka bir rolü bulunmamaktadır (Gruliow, 1956; 153) ve parti üyesi olmayan birinin bu medya organlarında çalışması mümkün değildir (Ayhan, 2008; 194). "Gazete sadece toplu bir propagandacı ve kolektif bir ajitatör değil, aynı zamanda kolektif bir düzenleyicidir" (Lenin, 1967, s. 11) diyen Lenin ve halefleri medyayı propaganda aracı olarak kullanmışlardır. Böylelikle medya sahipliği açısından SSCB'de tartışmalı bir konu bulunmamaktadır. Sovyet-komünist kuram geçerlidir ve medya Komünist Parti'nin mutlak kontrolü altındadır.

1986 yılından itibaren söz konusu homojen ve monolitik medya yapısında yavaş yavaş birkaç farklı kontrol tipi ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Perestroyka ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde medyanın kontrol, üretim ve dağıtım mekanizmaları Sovyetler dönemiyle aynı olmasına rağmen, medya mensupları geçmişe nazaran yayın özgürlüğüne kavuşmuşlardır. Medya üzerinde merkezi parti kontrolü devam etmesine rağmen amaçta farklılaşmalar olmuştur. Öncesinde Komünist Partinin propaganda aracı olan medya, Gorbaçov'un emrinde "demokratikleşme" aracı haline gelmiştir. İkincisi 1990-1995 yılları arasında "kısa ve altın bağımsızlık çağında" ortaya çıkmıştır. Medya kolektifler tarafından sahiplenilerek kontrol edilmeye başlamıştır. Dikey bir sistemden, yatay ve çoğulcu bir sisteme geçiş yaşanmış ve ülkenin birçok yerinde kapsamı, etkisi ve en önemlisi sürdürülebilirliği tartışılır olsa da çeşitli bağımsız gazete ve dergiler ortaya

çıkmıştır. Ocak 1994'te ilk özel televizyon yayını yeni dönemin önemli bir unsuru olmuştur. Üçüncüsü 1995-1999 yılları arasında oligarşinin yükselişiyle şekillenmiştir. Ortaya çıkmakta olan özel sermaye, oligarkların eline geçmiş ve her ne kadar bir süre medya sahipleri, medyanın karar alma sürecine etki etmiyormuş gibi görünseler de 1996 yılında başkanlık seçimlerinde bu görünüm değişmeye başlamıştır. "Komünist korku" algısını önlemek için medya kötüye kullanılmış ve bu dönemde ortaya çıkan medya savaşlarında, oligark medya sahipleri Yeltsin'i açık bir şekilde desteklemişlerdir. 1998 yılına gelindiğinde ise oligarklar Yeltsin'e karşı tavır almış ve medya üzerinden yürütülen oligarşi ve yönetim savaşı ekonomik ve sosyolojik olarak Rusya'ya ağır bedeller ödetmiştir. Son olarak 2000 yılından sonra "devlete dönüş" modeli olarak adlandırılan Putin yönetiminin medyada hükümet kontrolünü güçlendirme planı devreye girmiştir (Zasurskiy, 2004; 222'den aktaran Arutunyan, 2009; 30-33).

Post-sosyalist dönüşümleri tamamlayan Rusya, geçiş döneminin çok yönlü dinamikleri tarafından etkilenmiştir (Hallin ve Mancini, 2011; 122). Sovyetlerin dağılmasının ardından ekonomik sıkıntılarla boğuşan Rusya'da, devlet tarafından finanse edilen medya, ciddi sıkıntılar ile karşı karşıya kalmış, dolaşım ve personel sayılarında ciddi kesintilere gidilmiştir. 1991 yılında yeni medya yasasının kabulünün ardından medyanın özelleştirilebilmesinin ilk adımı atılmıştır. Serbest piyasa tarafından yeni medya şirketleri kurulmaya başlamış, çoğu eski medya kuruluşu özelleştirilmiş ve yeniden şekillendirilmiştir. Ülke tüm kurumlarıyla komünizmden geçiş döneminde resmi olarak büyük değişiklikler geçirmesine karşın, uygulamada sistematik bir değişiklik gerçekleşmemiştir. Böylece bu kurumlar sadece "Sivil demokratik maske"li (Gross, 2004; 113) bir görünüm almıştır. Medyada da yeni oluşturulan resmi prosedürler gazeteciler ve devlet yetkilileri arasındaki gayrı resmi ilişkileri etkilememiştir. İlerleyen süreçte Yeltsin'in oligarklar, endüstriyel-finansal gruplar ve bölgesel devlet idarelerinin dengesine dayanan "çok merkezli" siyasi modeli çerçevesinde medya özelleştirmesinde bir ileri safhaya geçilmiştir. Nispi olarak devletten bağımsızlığını kazanan medya oligarkların ve politikacıların siyasi sermaye kazanabilmek için kullandıkları bir silah olarak ortaya çıkmıştır. 1999 yılında iktidara gelen Putin çok merkezli yapıyı "istikrarı ve güvenliği arttırma" retoriği ile tek merkezli bir yapıya dönüştürmüştür. "Dikey güç" inşa eden Putin alternatif siyasi güçleri ortadan kaldırarak yeni rejimi güvenceye almak için diğer birçok alanda olduğu gibi medya üzerinde de denetim kurmuştur (Khvostunova, 2013).

3. Rusya'da Medya Sahipliği

Rejimin sivil bir görünüm sergileyip sergilemesine bakılmaksızın muhaliflerin ve medyanın baskı altına alındığı birçok devlet bulunmaktadır (Luckham 1977'den aktaran Giddens, 2008; 328). Bu ülkelerden biri de Rusya'dır. Genel bir tanımla Rusya'nın hibrit bir rejim yapısına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Hibrit rejimler demokratik ve otoriter unsurların birleştiği rejimlerdir (Diamond, 2002; 23). Bu rejimlerde medya manipüle edilerek liderler ve yönetimler popülerliklerini arttırmaya çalışmaktadırlar (Treisman, 2011; 590). Lipman'a göre, Rusya'da 21. Yüzyılda da hala geleneksel düzenini sürdürerek devletin halk üzerindeki ezici baskınlığını devam etmektedir ve medya, "devletin politik bir aracı olmaya indirgenmiş ya da politika oluşturmada bir fark yaratmayacak şekilde marjinalleştirilmiştir" (2009, s. 3). Bu yönüyle "Neo-Otoriter" bir medya sistemi mevcuttur (Becker, 2004; 139-163) ve medya Putin'in "güç takıntılı rejimine kurban gitmiştir" (Hutchings ve Rulyova, 2009; 1).

Rusya'da medyadan sorumlu olan ve lisans verme yetkisini elinde bulunduran başlıca kurum Rusya Federal Bilgi Teknolojileri ve Kitle İletişim Denetleme Kurumu Roskomnadzor'dur (rkn.gov.ru, 2009). Bir diğer yetkili kurum isi Rospeçat yani Federal Basın ve Kitle İletişim Ajansı'dır. Rospeçat devlet hizmetlerini ve medyadaki devlet varlıklarını yönetir (rosp.ru, 2018). Medyayı düzenleyen kanun 27 Aralık 1991 tarih ve 2124-I numaralı Yeltsin tarafından kabul edilmiş kanundur. Söz konusu kanunda şimdiye kadar 43 değişiklik yapılmıştır (pravo.gov.ru, 2018). Rus hükümeti yeni kanuni düzenlemelerle medya üzerindeki kontrolünü giderek artırmaktadır. Son yıllarda yapılan düzenlemelerle yabancıların bir medya organına sahip olması oldukça zorlaştırılmış, ücretli televizyon kanallarına reklam kısıtlaması getirilmiş, kitle iletişim araçlarının yayınlanması ve dağıtımı ile ilgili kısıtlamaların sayısı arttırılmış, internet medyası üzerindeki kontrol arttırılmış ve internette mahremiyet hakkını zedeleyecek çeşitli uygulamalar getirilmiştir (trust.org, 2018). 18.04.2018 tarihli son değişiklikte Rus medya mensuplarının uluslararası bir fon almaları durumunda "yabancı ajan" olarak suçlanabilmelerinin önü açılmış, devlet görevlileri ve ailelerine özel bir koruma

sağlayabilecek onları medya eleştirilerine karşı "dokunulmaz" kılabilecek bir düzenleme yapılmış ve Kemerovo'da bir alışveriş merkezinde meydana gelen yangında 64 kişinin hayatını kaybetmesi akabinde medyada çıkan haberlerden rahatsız olan Kremlin yönetimi "zararlı söylentileri önleme"ye yönelik bir değişiklik yapmıştır (Nadezda, 2018).

Sovyetlerin dağılmasından itibaren Rus medyasında söz sahibi olmaya başlayan oligarşinin günümüzde de medya üzerindeki hâkimiyetini sürdürdüğü söylenebilir. Ancak 1990'lı yıllarda ilk özelleştirmelerle medya sahibi olan oligarklarla Putin dönemi oligarkları aynı değildir. Örneğin dönemin en önde gelen yayın kuruluşlarından olan NTV'nin sahibi Valdimir Gusinsky ve Kanal 1'in %49 hissesine sahip olan Boris Berezovsky, 2000 yılında yapılan başkanlık seçimlerinde Putin'e muhalif çizgide yayın yapmış ve sonuç itibariyle medya varlıklarını satmaya ve ülke dışına çıkmaya zorlanmışlardır (Ostrovsky, 2015; 7).

Rusya Freedom House verilerine göre basın özgürlüğünün olmadığı bir ülkedir (freedomhouse.org, 2018). Medya üzerinde giderek artan bir devlet baskısı söz konusudur (Roskin, 2016; 60). Demokrasi indeksinde ise dünya sıralamasında 167 ülke arasından 10 üzerinden 3,24 puan alarak 134. sırada yer almakta ve otoriter bir rejim sayılmaktadır. Ancak Putin SSCB ve Rusya Federasyonu medyası arasındaki farkı anlatırken Sovyetler Birliği'nde parti medyası dışında bir medyanın olmadığını belirterek "Bizde ise var. Bizde durum tamamen farklı" ifadelerini kullanmaktadır (kremlin.ru, 2018a). Muhalifler ise Rusya'da neredeyse tüm medyanın Putin'in kontrolünde olduğunu iddia etmektedirler (gordonua.com, 2018). Kimilerine göre ise mevcut problemler, komünist merkeziyetçi bir sistemden liberal özerk bir sisteme geçişin karakterize ettiği problemlerdir (Nenaşev ve Hohlogorskya, 2012; 134).

Tablo 1. Reytinglerine Göre İlk 10 Televizyon Kanalının Sahiplik Yapısı

Sıra	Tv Kanalı	Sahiplik Yapısı	Yayın Politikası
1	Rossiya 1	%100 KAMU	Kremlin Yanlısı
2	Pervıy Kanal	%38,9 KAMU	Kremlin Yanlısı
		%25 Natsionalnaya Media Gruppa	
		%36,1 Roman Abramoviç	
3	NTV	%100 KAMU (Gazprom Media Holding)	Kremlin Yanlısı
4	Pyatıy Kanal	%72,4 Natsionalnaya Media Gruppa'ya	Kremlin Yanlısı
		%27,6 KAMU (St. Petersburg Belediyesi)	
5	TNT	%100 KAMU (Gazprom Media Holding)	Kremlin Yanlısı
6	REN TV	%82 Natsionalnaya Media Gruppa	Kremlin Yanlısı
		%18 KAMU (Sogaz Tauer)	
7	STS	%100 İvan Tavrin	Kremlin Yanlısı
8	Domaşniy	%100 İvan Tavrin	Kremlin Yanlısı
9	TV Tsentr	%100 KAMU (Moskomimuşestvo)	Kremlin Yanlısı
10	TV-3	%100 KAMU (Gazprom Media Holding)	Kremlin Yanlısı

Rusya'da reytinglerine göre en büyük on televizyon kanalı sırasıyla Rossiya 1, Pervıy Kanal, NTV, Pyatıy Kanal, TNT, REN TV, STS, Domaşniy, TV Tsentr ve TV-3, kanallarıdır. Dinlenme oranlarına göre en büyük on radyo sırasıyla Avtoradio, Evropa Plyus, Retro FM, Russkoye Radio, Vesti FM, Dorojnoye Radio, Eho Moskvı, Radio Şanson, Radio Energy ve Radio Daça'dır. Tirajlarına göre en büyük 10 gazete sırasıyla *İzvestiya*, *Kommersant*, *Vedomosti*, *Rossiyskaya Gazete*, *Novaya Gazeta*, *Komsomolskaya Pravda*, *Moskovskiy Komsomolets*, *Parlamentskaya Gazeta*, *Argumentı i Faktı* ve *Argumentı Nedeli*'dir (mediascope.net, 2018).

Reytinglerine göre ilk sırada yer alan televizyon kanalı olan Rossiya 1 tamamen devlet kanalıdır (russia.tv, 2018). İkinci sıradaki Pervıy Kanal'ın en büyük hissesi %38,9 ile devletin elinde olup, %25'i Yuriy Kavalçuk'un sahibi olduğu "Bank Rossiya"ya ait bir kuruluş olan Natsionalnaya Media Gruppa'ya, kalan hisseleri ise Roman Abramoviç'e ait şirketlerin elindedir (Kseniya, 2017). Üçüncü sırada yer alan NTV devlet bankası olan Gazprombank'a (gazprombank.ru, 2018) bağlı bir kuruluş olan Gazprom Media Holding'e aittir (gazprom-media.com, 2018). Dördüncü sıradaki Pyatıy Kanal'ın %72,4'lük hissesi Natsionalnaya Media Gruppa'ya, kalan %27,6 hissesi St. Petersburg Belediyesine aittir. Beşinci sırada yer alan TNT Gazprom Media Holding'e, altıncı sıradaki REN TV'nin %82 hissesi Natsionalnaya Media Gruppa'ya, %18 hissesi ise Gazprom'un alt kuruluşu Sogaz Tauer'e aittir (Kustikova, 2017). Yedinci sıradaki STS ve sekizinci sıradaki Domaşniy İvan Tavrin'e ait olup (Valeriy, 2018) dokuzuncu sıradaki TV

Tsentr Moskova Belediyesine bağlı bir devlet kuruluşu olan Moskomimuşestvo' ya (tvc.ru, 2018), son sıradaki TV-3 ise yine Gazprom Media Holding'e aittir.

Söz konusu on televizyon kanalı içerisinde sekizinin ya tamamının ya da bir kısmının devlete veya devlete bağlı organlara ait oluşu Rusya'da medya sahipliğinin genel bir portresini çizmektedir. Öte yandan diğer iki kanalın sahibi İvan Tavrin ise 2015 yılında Kremlin'den devlet dostluk nişanı almış Putin'e oldukça yakın bir isimdir (kremlin.ru, 2018b). Ayrıca TV-3 (tv3.ru, 2018), TNT, STS (ctc.ru, 2018) ve Domaşniy (domashniy.ru, 2018) sadece eğlence içerikli yayın yapan kanallardır. Diğer altı kanal ise genel bir yayın politikasına sahiptir. Bu açıdan bakıldığında tabloda yer alan ve haber içeriği de yayınlayan kanalların tamamı resmi olarak devlet elindedir.

Tablo 2. Dinlenme Oranlarına Göre İlk 10 Radyo Kanalının Sahiplik Yapısı

Sıra	Radyo Kanalı	Sahiplik Yapısı	Yayın Politikası
1	Avtoradio	%100 KAMU (Gazprom Media Holding)	Kremlin Yanlısı
2	Evropa Plyus	%100 Evropeyskaya Media Gruppa	Kremlin Yanlısı
3	Retro FM	%100 Evropeyskaya Media Gruppa	Kremlin Yanlısı
4	Russkoye Radio	%100 Russkaya Media Gruppa	Kremlin Yanlısı
5	Vesti FM	%100 KAMU	Kremlin Yanlısı
6	Dorojnoye Radio	%100 Evropeyskaya Media Gruppa	Kremlin Yanlısı
7	Eho Moskvı	%66,6 KAMU (Gazprom Media Holding) %33,4 Eho Moskvı Holding	Kremlin Yanlısı
8	Radio Şanson	%100 Mihail Gutseriev	Kremlin Yanlısı
9	Radio Energy	%100 KAMU (Gazprom Media Holding)	Kremlin Yanlısı
10	Radio Daça	%100 Krutoy Media	Kremlin Yanlısı

İlk sıradaki radyo kanalı Avtoradio ve dokuzuncu sıradaki Radio Energy Gazprom Media Holding'e aittir. İkinci sırada yer alan Evropa Plyus, üçüncü sırada yer alan Retro FM ve altıncı sırada yer alan Dorojnoye Radio Evropeyskaya Media Gruppa'ya aittir (emg.fm, 2018). Dördüncü sıradaki Russkoye Radio, Russkaya Media Gruppa'ya aittir (russianmediagroup.ru, 2018). Beşinci sırada yer alan Vesti FM devlete aittir (vgtrk.com, 2018). Yedinci sıradaki Eho Moskvı'nın %66,6 hissesi Gazprom Media Holding'e, %33,4 hissesi ise Eho Moskvı Holding'e aittir (echo.msk.ru, 2018). Sekizinci sırada yer alan Radio Şanson Mihail Gutseriev'e ait olup (rbc.ru, 2018), son sıradaki Radio Daça Krutoy Media'ya aittir (krutoymedia.ru, 2018).

Gazeteler içinde ilk sırada yer alan *İzvestiya* Natsionalnaya Media Gruppa'ya (nm-g.ru, 2018), ikinci sıradaki *Kommersant* Alişer Usmanov'a (svoboda.org, 2018), üçüncü sıradaki *Vedomosti* Demyan Kudryavtsev'e aittir (gazeta.ru, 2018). Dördüncü sıradaki *Rossiyskaya Gazete* devlete ait olup (rg.ru, 2018), beşinci sıradaki *Novaya Gazeta*'nın %76'sı yayın ekibine, hisselerin %14'ü Alexander Lebedev'e ve %10'u Mihail Gorbaçov'a aittir (112.ua, 2018). Altıncı sıradaki *Komsomolskaya Pravda* Grigoriy Berezkin'e ait olup (tass.ru, 2018) yedinci sıradaki *Moskovskiy Komsomolets* Pavel Gusev'e aittir (mk.ru, 2018). Sekizinci sırada yer alan *Parlamentskaya Gazeta* devlete aittir (pnp.ru, 2018). Dokuzuncu sıradaki *Argumentı i Faktı* Moskova belediye başkanlığına ait olup *Argumentı Nedeli* Andrey Uglanov'a aittir (argumenti.ru, 2018).

Tablo 3. Tirajlarına Göre İlk 10 Gazetenin Sahiplik Yapısı

Sıra	Gazete	Sahiplik Yapısı	Yayın Politikası
1	İzvestiya	%100 Natsionalnaya Media Gruppa	Kremlin Yanlısı
2	Kommersant	%100 Alişer Usmanov	Kremlin Yanlısı
3	Vedomosti	%100 Demyan Kudryavtsev	Muhalif
4	Rossiyskaya Gazete	%100 KAMU	Kremlin Yanlısı
5	Novaya Gazeta	%76 Yayın ekibi %14 Alexander Lebedev %10 Mihail Gorbaçov	Muhalif
6	Komsomolskaya Pravda	%100 Grigoriy Berezkin	Kremlin Yanlısı
7	Moskovskiy Komsomolets	%100 Pavel Gusev'e	Kremlin Yanlısı
8	Parlamentskaya Gazeta	%100 KAMU	Kremlin Yanlısı
9	Argumentı i Faktı	%100 KAMU (Moskova Belediye Başkanlığı)	Kremlin Yanlısı
10	Argumentı Nedeli	%100 Andrey Uglanov	Kremlin Yanlısı

Böylelikle Rusya'da önde gelen radyo ve televizyon kuruluşları medya sahipliği açısından katı bir şekilde devlet egemenliği altında, birkaç elde toplanmış ve tek merkezli bir görünüm sergilemektedir. Çoğu radyo ve televizyon kuruluşu ya kamuya ait ya kamu iştiraki veya Putin ile yakın ilişkileri olan Vladimir Potanin, Aleksandr Mamut, Alişer Usmanov, Roman Abramoviç, Yuriy Kovalçuk, Mihail Prohorov ve Grigoriy Berezkin gibi kişilere aittir. CNA'nın (Center for Naval Analyses) yaptığı araştırmaya göre medya Rusya'nın iç ve dış politikası açısından önemli bir rol oynamaktadır. Gerek devlete ait gerekse özel medya kuruluşları Kremlin'in vermek istediği mesajları iletmekte ve yerel ve küresel bir medya stratejisini şekillendirmede merkezi bir rol oynamaktadır. Putin medyanın karar verme ve mesajları iletme sürecinde oldukça etkilidir. Başkanlık idaresi ve Putin'in yakın çevresi medyada Putin adına anahtar niteliğindeki kararları uygulamaktadırlar ve medya üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir kontrol veya etkiye sahiptir (Zakem vd., 2017; 1-20).

Öte yandan Rusya'da internetin en önemli portallarında da durum pek farklı değildir. Zira vk.com, mail.ru, ICQ Messenger ve odnoklassniki.ru Usmanov'a, gazeta.ru, lenta.ru, rambler.ru, liveinternet.ru ve livejournal.ru, Potanin ve Mamut müşterek ortaklığına aittir (Zakem vd., 2017; 11).

Ayrıca önde gelen gazeteler arasında medya sahipliği açısından farklı bir görünüm sergileyen ve Kremlin'e mesafeli duran *Vedomosti* ve *Novaya Gazeta* olmak üzere sadece iki gazete bulunmaktadır. Ancak bunlar arasında *Vedomosti*'nin üzerindeki çeşitli baskılarla yakın bir dönemde hem sahiplik yapısının hem de yayın politikasının değiştirilebileceği iddia edilmektedir. Nitekim *Vedemosti*'nin sahibi Yahudi asıllı Rus vatandaşı Demyan Kudryavtsev vatandaşlıktan çıkarılmış (gazeta.ru, 2018), gazetenin editörlüğüne Kremlin yanlısı İlya Bulavinov getirilmiştir (worldview.stratfor.com, 2018).

4. Sonuç

Post-Sovyet dönemin başlangıcından itibaren Rusya'nın demokrasiye ayak uydurma süreci problemli bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. SSCB'nin katı otoriter yapısı ve propagandist yaklaşımı 1991'de Sovyetlerin yıkılmasıyla Yeltsin döneminde yerini kontrolü güç bir keyfiliğe bırakmıştır. Bu dönemde özelleştirilmeye başlanan medya organları başıboş bir biçimde yeniden şekillenmeye çalışan diğer tüm Sovyet kurumları gibi oligarkların eline geçmiştir. Giderek Rusya'nın iç ve dış dinamikleri için tehlike oluşturmaya başlayan bu sancılı geçiş dönemi KGB kökenli Putin'in başkanlığa gelmesiyle tekrar tek merkezli bir yapı halini almaya başlamıştır. Ülkenin medya sistemi ve sahiplik yapısı oligarklar üzerinde kurulan baskılar ve mütemadiyen yapılan kanuni değişiklikler ile yeniden iktidar elinde toplanmıştır. Bu sayede Kremlin ülkede ciddi bir siyasi muhalefetin yapısallaşmasına engel olduğu gibi Sovyet dönemi selefleri gibi medyayı propaganda ve sansür aracı olarak kullanabilmektedir.

Medya sahipliği yapısının tek merkezli bir görünüm sergilemesi en hafif ifadesiyle kamuoyundaki tartışmanın kalitesini, mevcut perspektif ve fikir çeşitliliğini azaltarak zayıflatır (Mendel vd., 2017; 12). Bu nedenle "özgürlük" medyada sınırsız sayıda iletişim organına sahip olmayı ifade etmemektedir. Medya sahipliğinin birkaç elde yoğunlaşmış olması, fikir çoğulculuğunu engeller ve iktidar sahiplerinin partizan çıkarlarına uygun hareket etmeleri için denetim altına alınmasını kolaylaştırır (Cohen-Almagor ve Seiterle, 2004; 439). Ayrıca devlet organlarının medya üzerinde aşırı denetim ve hâkimiyet oluşturması demokratik yaklaşım açısından kabul görmemektedir.

Zira demokrasilerde siyasi meşruiyetin kaynağı vatandaşlara ve onların tercihlerine dayanır. Vatandaşların çoğu ise siyasi tercihlerini medyadan aldıkları bilgiler ile şekillendirirler. Bu sebeple medyanın fikirleri etkileme yetisi yönetimi şekillendirme kapasitesine dönüşmektedir. Demokratik olmayan ülkelerde medya sahipliğinin ve medya kontrolünün iktidarın elinde birleşmesi tesadüf değildir. Bu ülkelerde vatandaşların farklı siyasi görüşlere erişim imkânı oldukça kısıtlıdır. Ayrıca vatandaşlar kendi siyasi kararlarını haklı çıkarma ve hükümetlerini etkileme haklarını düzgün bir şekilde gerçekleştiremezler (Buckley, 2008; 825-827). Medya sahipleri medyada yer alan içerik üzerinde nihai güce sahiptir (Mcquail, 2010; 261). Bu sebeple medya sahipliği yapısı siyasal seçim alanındaki nesnelliği de etkilemektedir (Wang, 2003; 2).

Böyle bir düzlemde her ne kadar gazetecilik alanında birkaç muhalif medya organı bulunuyor olsa da Rusya gerek devlet eliyle çoğu medya kuruluşunun ortağı olması sebebiyle, gerekse medyada ortaya çıkan tek merkezlilik ve medya kuruluşlarının neredeyse tamamına yakınının Kremlin çizgisinde hareket eden

birkaç kişi elinde toplanması sebebiyle medya sistemi açısından otoriter bir görünüm sergilemekte ve medya sahipliği açısından kronizm ve nepotizm karışımı bir yaklaşım gözlemlenmektedir.

Mevcut sahiplik yapısı Kremlin açısından siyasi erkin pekiştirilmesi, muhalefetin etkinlik alanın kısıtlanması ve yurtdışı kaynaklı manipülatif enformasyon akışının önlenmesi gibi avantajlar sağlarken toplum açısından demokratik teamüllerin gelişimine engel olmakta, bilgi edinme özgürlüğünü kısıtlamakta ve enformasyonun tek merkezli bir yapıdan yayılıyor olması Sovyetlerde olduğu gibi kapalı bir toplum yapısına neden olmaktadır.

Medya sistemi açısından kendi has otoriter yapısı nedeniyle geliştirilen "Sovyet komünist kuram" günümüzde "Post-Sovyet Rusya kuramı" şeklinde ifade edilebilecek, sancılı bir demokratikleşme sürecinin ve kronik bir katı otorite hevesinin izlerini taşıyan yine kendine has farklı bir görünüm sergilemektedir.

Kaynakça

Althusser, Louis. İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, çev. Y. Alp ve M. Özışık, İstanbul, Birikim Yayınları, 1978.

Arutunyan, Anna. The Media in Russia, London, McGraw-Hill Education Open University Press, 2009.

Ayhan, B. (2008). *"Sovyet medya sisteminden liberal sistemine geçiş: Kırgızistan medya sisteminde sorunlar ve çözüm yolları"*. 6. Uluslararası Türk Dünyası ve Sosyal Bilimler Kongresi, Calalabat, Afghanistan, 25-28 Mayıs.

Baker, C. Edwin. Media Concentration and Democracy: Why Ownership Matters, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

Becker, J. (2004). *"Lessons from Russia: A Neo-Authoritarian Media System"*, European Journal of Communication, 19 (2): 139-163.

Berezkin Sohranyayet Planı Po Pokupke Forbes ESN Grigoriya Berezkina Hoçet Kupit Forbes Po Tsene Znaçitelno Nije, Çem Prodavtsı Gotovı Prodat, TASS İnformatsionnoye Agentsvo, [Online] Available at: <https://tass.ru/ekonomika/4941473>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Buckley, M. (2008). *"Two Principles of Broadcast Media Ownership for a Democratic Society",* Journal of Business Ethics, 82 (4): 821-834.

Campbell, Richard., Martin, Christopher. R. and Fabos, Bettina. Media and Culture: An Introduction to Mass Communication. Londra: Macmillan, 2011.

Cohen-Almagor, R. and Seiterle, S. (2004). *"Excessive Media Ownership and İts Potential Threats to Democracy: A Comparative Analysis",* Jahrbuch für Recht und Ethik/Annual Review of Law and Ethics, sayı: 12, s. 437-463.

Dannıye Po Auditorii. Mediascope, [Online] Available at: <http://mediascope.net/services/media/media-audience/tv/national-and-regional/description/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Diamond, L. J. (2002). *"Thinking About Hybrid Regimes"*, Journal of Democracy, 13 (2): 21-35.

Djankov S., McLiesh C., Nenova T. and Shleifer A. (2003). *"Who Owns the Media?",* The Journal of Law and Economics, 46 (2): 341-382.

Domingues-da-Silva, J., Zaverucha, J., Figueiredo Filho, D. and Rocha, E. C. D. (2015). *"More Concentration of Media Ownership Means Less Democracy? Testing Association Between Variables"*, Intercom: Revista Brasileira de Ciências da Comunicação, 38 (1): 65-84.

Doyle, G. (2000). *"The Economics of Monomedia and Cross-Media Expansion: A Study of the Case Favouring Deregulation of TV and Newspaper Ownership in the UK",* Journal of Cultural Economics, 24 (1): 1-26.

Eho Moskvı- Novosti, Radio, Politika, Ekonomika, Osoboye Mneniye, [Online] Available at: <https://echo.msk.ru/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Eiselein, E. B. and Topper, M. (1976). *"Media Anthropology: A Theoretical Framework",* Human Organization, 35 (2): 113-121.

Federalnaya Slujba Po Nadzoru v Sfere Svyazi İnformatsionnıh Tehnologiy i Massovıh Kommunikatsiy. Polojeniye o Roskomnadzore (2009), [Online] Available at: <http://rkn.gov.ru/about/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Firdaus, A. S. (2012). *"Past and Present of Slebert & Colleagues' Four Theories of the Press! Sequential Modifications of Press Theories Associated with the Media's Social Obligations Within the Framework of the Social Environment of the Day"*, Jurnal Pengajian Media Malaysia Adaeaysian /Olirnae of Media Studies, 14 (1): 1-16.

Fond Navalnogo: Drug Putina Skupil Vse Media i Çerez Nih Rasskazıvayet, Kakoy Putin Prekrasnıy, Gordon, [Online] Available at: <https://gordonua.com/news/worldnews/fond-navalnogo-drug-putina-skupil-vse-media-i-cherez-nih-rasskazyvaet-kakoy-putin-prekrasnyy-189988.html>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Foucault, Michel. The Will to Truth. London: Routledge, 1980.

Freedom of the Press 2017 Russia Profile. Freedom House, [Online] Available at: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/russia>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Gazprom Media İnformatsionnoye TV, [Online] Available at: <http://www.gazprom-media.com/ru/company/show?id=13>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Giddens, Anthony. Ulus Devlet ve Şiddet, çev. C. Atay, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2008.

Giddens, Anthony. Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum, çev. Ü. Tatlıcan, İstanbul, Say Yayınları, 2010.

Giddens, Anthony. Sosyoloji, çev. C. Güzel, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2012.

Gross, P. (2004). *"Between Reality and Dream: Eastern European Media Transition, Transformation, Consolidation, and İntegration"*, East European Politics and Societies, 18 (1): 110-131.

Gruliow, L. (1956). *"The Soviet Press: Propagandist, Agitator, Organizer"*, Journal of International Affairs, 10 (2): 153-169.

Hallin, Daniel. C. and Mancini, Paolo. Comparing Media Systems Beyond the Western World, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.

Hardy, Jonathan. Western Media Systems. London and New York, Roudledge, 2010.

Herman, Edward S. Medyada İkiyüzlülük: Propaganda Çağında Haberleri Deşifre Etmek, çev. N. Nirven, İstanbul, Chiviyazıları Yayınevi, 2004.

Hobsbawm, Eric J. Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm, çev. O. Akınhay, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2008.

Hutchings, Stephen and Rulyova, Natalia. Television and Culture in Putin's Russia: Remote Control, London, Routledge, 2009.

İnformatsiya O Redaktsii. Arumentı Nedeli, [Online] Available at: <http://argumenti.ru/about>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Işık, M. (2005). *"Medya ve Demokrasi Paradoksu: Medya Yoluyla Demokrasinin Tehdit Edilmesi",* Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 3 (4): 114-121.

İzdatelskiy Dom Kommersant Pakupayet Alişer Usmanov. Russkaya Slujba Radio Svoboda, [Online] Available at: <https://www.svoboda.org/a/262511.html>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Jaryc, M. (1933). *"The Press in Soviet Russia",* The Slavonic and East European Review, 11 (33): 530-542.

Koch-Baumgarten, Sigrid and Voltmer, Katrin. (Eds.). Public Policy and the Mass Media: The Interplay of Mass Communication and Political Decision Making, London, Routledge, 2010.

Krutoy Media- Media Holding, V Sostav Katorogo Vhodyat Love Radio, Radio Daça i Taksi FM, [Online] Available at: <http://www.krutoymedia.ru/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Kseniya, B. (28 Nisan 2017). Pervıy Kanal Perestal Publikovat Otçetnost- Telekompaniya Smenila Formu Sobstvennosti. *Vedomosti*, [Online] Available at: [Online] Available at: <[Online] Available at: <https://www.vedomosti.ru/technology/articles/2017/04/28/688065-pervii-kanal-otchetnost>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Kustikova, A. (17 Nisan 2017). Zakroma Vizionerov Posledneye Krupnoye Biznes-Media Stranı Mediaholding RBK Riskuyet Otoyti Strukturam Yuriya Kavalçuka, *Novaya Gazeta*, [Online] Available at: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2017/04/17/72181-zakroma-vizionerov>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Landtsheer, Christ'l De, Russell, F. Farnen, German, Daniel. B., Dekker, Henk., Sünker, Heinz., Song, Yingfa. and Miao, Hongna. E-political Socialization, the Press and Politics, The Media and Government in the USA, Europe and China, Bern, Peter Lang Ltd International Academic Publishers, 2014.

Lenin, Vladimir İ. S Çego Naçat? Polnoye Sobrabiye Soçineniy. Moskva, İzdatelstvo Politiçeskoy Literaturı, 1967.

Lenin, Vladimir İ. (7 Kasım 1932), Proekt Rezolyutsii O Svobode Peçati, *Pravda.*

Lipman, Maria. Media Manipulation and Political Control in Russia, London, Carnegie Moscow Center, 2009.

Mcquail, Denis. Mcquail's Mass Communication Theory, California, Sage Publications, 2010.

Media Regulation in Russia a Landscape Analysis of Laws and Trends. Trust, [Online] Available at: <https://www.trust.org/contentAsset/raw-data/4798c68a-eed1-4660-b7c9-fc16a0032cc9/file>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Mediaforum Regionalnıh i Mestnıh SMİ (2018a). Prezident Rossii, [Online] Available at: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/statements/56969/work>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Mendel, Toby. Concentration of Media Ownership and Freedom of Expression: Global Standards and Implications for the Americas, Paris, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2017.

Mickiewicz, Ellen. P. Split Signals: Television and Politics in the Soviet Union. Oxford, Oxford University Press on Demand, 1990.

Mihail Gurtseriyev Stal Vladeltsem Radio Şanson. RBK, [Online] Available at: <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/553556389a794762f2ac282b>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

MİTS İzvestiya- Pervıy V Rossii Çastnıy Multimediynıy İnformatsionnıy Tsentr. Natsionalnaya Media Gruppa, [Online] Available at: <http://nm-g.ru/actives/sections.php?ID_BLOCK=3&ID_SECTION=138>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Nadezda, A. (24 Nisan 2018). Can a Free Press Survive in Russia? The Scorecard So Far, *The Centre For Freedom of The Media*. Erişim 06 Eylül 2018, [Online] Available at: <http://www.cfom.org.uk/2018/04/can-a-free-press-survive-in-russia-the-scorecard-so-far/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Naşi İzdaniya. Rossiyskaya Gazeta, [Online] Available at: <https://rg.ru/izdania/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Nenaşev, M. F. i Hohlogorskya, Y. L. (2012). *"Nezavisimost SMİ V Rossii: İlyuzii i Realnost"*. İzvestiya Vısşih Uçennıh Zavedeniy, sayı: 2, s.134-141.

Novaya Gazeta. 112.ua, [Online] Available at: <https://112.ua/profiles/-novaya-gazeta-1355.html>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Kompanii. Rospeçat, [Online] Available at: <http://www.rosp.ru/about/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Kompanii. TVTS, [Online] Available at: <http://www.tvc.ru/section/show/id/3>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Radioholdinge. Evropeyskaya Mediagruppa (EMG), [Online] Available at: <http://emg.fm/about>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Telekanele. Rossiya 1, [Online] Available at: <https://russia.tv/article/show/article_id/7481/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Khvostunova, Olga. A Brief History of the Russian Media. The Interpreter, [Online] Available at: <http://www.interpretermag.com/a-brief-history-of-the-russian-media/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Osnavnaya İnformatsiya o Deyatelnosti Gazprombank (Aktsinernoye Obşestvo) i Zarubejnıh Predstavitelstvah Banka. Gazprombank, [Online] Available at: <https://www.gazprombank.ru/about/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Ostrovsky, Arkady. The Invention of Russia: From Gorbachev's Freedom to Putin's War, New York, Viking, 2015.

Parlamentskaya Gazeta. Vse O zakonah RF, [Online] Available at: <https://www.pnp.ru/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Pavel Gusev Razveyal Domıslı O Radele İmuşestva, Glavnıy Redaktor MK: Ne Dojdetes, Moskovskiy Komsomolets, [Online] Available at: <https://www.mk.ru/social/2018/08/24/pavel-gusev-razveyal-domysly-o-razdele-imushhestva.html>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Pervıy Kanal Perestal Publikovat Otçetnost- Telekompaniya Smenila Formu Sobstvennosti (2018a). VEDOMOSTİ, [Online] Available at: <https://www.vedomosti.ru/technology/articles/2017/04/28/688065-pervii-kanal-otchetnost>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Roskin, M. D. (2016). *"Dinamika Polojeniya Rossii V Mejdunarodnıh Reytingah Svobodı Pressı S 2002 Po 2015 G",* Obşestvo: Politka, Ekonomika, Pravo, sayı: 2, s. 58-60.

Roskin, M. D. (2016). *"Dinamika Polojeniya Rossii V Mejdunarodnıh Reytingah Svobodı Pressı S 2002 Po 2015 G."*, Obşestvo: Politka, Ekonomika, Pravo, sayı: 2, s. 58-60.

Russia: A Western-Linked Media Source Gets a Pro-Kremlin Editor-and-Chief. Stratfor, [Online] Available at: <https://worldview.stratfor.com/article/russia-western-linked-media-source-gets-pro-kremlin-editor-and-chief>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Russkaya Mediagruppa, [Online] Available at: <http://russianmediagroup.ru/live/home.asp>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Sayt Telekanala Domaşniy- Serialı i Şou Kanala, Programma Peredaç, [Online] Available at: <https://domashniy.ru/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Şerel, Aleksandr. Audiokultura XX Veka. Moskva, Progress-Traditsiya, 2013.

Siebert, Fred, Peterson, Thedore, and Schramm, Wilbur. Four Theories of the Press: The Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility, and Soviet Communist Concepts of What the Press Should Be and Do. Illinois, University of Illinois Press, 1956.

STS Ofitsialnıy Sayt Telekanala, [Online] Available at: <https://ctc.ru/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Telekanal TV-3 Ofitsialnıy Sayt, [Online] Available at: <https://tv3.ru/>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Tokgöz, Oya. Temel Gazetecilik, Ankara, İmge Yayınları, 1994.

Treisman, D. (2011). *"Presidential Popularity in A Hybrid Regime: Russia Under Yeltsin and Putin",* American Journal of Political Science, 55 (3): 590-609.

Valeriy Kodaçigov, Vladelets STS Media İvan Tavrin Vıvodit Na IPO Samago Sebya, On Hoçet Pribleç $200 Mln v Kompaniyu, u Katoroy Net Ni Aktivov, Ni Biznesa (2018b). VEDOMOSTİ, [Online] Available at: <https://www.vedomosti.ru/technology/articles/2018/02/02/749732-tavrin-ipo-sebya>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Vedomosti Bez Pasporta: Odnim Rossiyaninom Menşe- Za Çto izdatelya Vedomostey Demyana Kudryavteva lişili grajdanstva RF. Gazeta.Ru, [Online] Available at: <https://www.gazeta.ru/business/2017/07/21/10798256.shtml#page1>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Vruçeniye Gosudarstvennıh Nagrad (2018b). Prezident Rossii, [Online] Available at: <http://kremlin.ru/events/president/news/49500/photos/40494>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

VTRK. Vserossiyskaya Gosudarstvennaya Televizionnaya i Radioveşatelnaya Kompaniya, [Online] Available at: <http://vgtrk.com/#page/183>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].

Wang, Xinkun. Media Ownership and Objectivity, Master's Theses, Louisiana State University and Agricultural and Mechanical College, The Manship School of Mass Communication, Louisiana, 2003.

Zakem, Vera. Mapping Russian Media Network: Media's Role in Russian Foreign Policy and Decision-Making. United States, Cna Analysıs and Solutıons Arlıngton Va Arlıngton, 2018.

Zakon Rossiyskoy Federatsii O Sredstvah Massovoy İnformatsii. Ofitsialnıy İnternet-Portal Pravovoy İnformatsii, [Online] Available at: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102013812>, [Erişim tarihi: 09 Mayıs 2019].